

Eduard Tubin – rahvushelilooja, professionaal, isiksus
Eino Tubin. Ballaad. Eduard Tubina lugu.

Tallinn: Eesti Teatri- ja Muusikamuuseum, 2015, 239 lk.

Vardo Rumessen (koost.). Vestlused Eduard Tubinaga.

Tallinn: Rahvusvaheline Eduard Tubina Ühing, 2015, 360 lk.

Margus Pärtlas

Eduard Tubina 110. sünniaastapäeva tähistamiseks ilmus kaks uut raamatut, mille ettevalmistamine jäi viimaseks tööks kahele samal aastal meie hulgast lahkunud kolleegile – Eino Tubina raamatu oma isast aitas eesti keeles välja anda Urve Lippus, Eduard Tubina kogutud intervjuud ja vestlused koostas ja kommenteeris Vardo Rumessen.

Eino Tubina raamat on klassikaline biograafia, milles eluloolised faktid ning teoste saamislood ja lühiiseloostused on koondatud imetlusväärsetel ladusaks ja elavaks jutustuseks. Selle keskmel on küll Tubin kui helilooja, kuid puudutatakse ka meistri harrastusi ja meelistegevusi, suhteid perekonnaliikmete ja teda ümbritsenud muusikutega, lugemisharjumusi, reise ja palju muud. Nagu autor ise märgib (lk. 15), on ta tuginenud peamiselt avaldatud allikmaterjalidele (kirjad, loengud, artiklid) ning püüdnud neid ühendada isiklike mälestustega. Viimased pärinevad mõistagi helilooja elu teisest poolest (Eino sündis 1942. aastal). Kui Eino Tubina varasem mälestusteraamat „Teisal. Heliloojalapse lugu“ (2000)¹ on kirjutatud minavormis ja läbi isikliku prisma, siis „Ballaadis“ võtab autor neutraalsema, pisut kõrvalt vaatava hoiaku (näiteks vanematest räägib ta vormis „Tubinad“). Siiski annab just oma loo peategelase väga lähedane tundmine Eino Tubina raamatule erilise väärtuse (mäletan, et see oli peapõhjus, miks selle raamatu toimetamine Urve Lippust köitis). Seda eelist oskab autor ka ära kasutada, põimides oma jutustusse detaile, mida tavalisel uurijal olnuks raske esile tuua. Olgu näiteks toodud järgmine kirjeldus:

Tubin võis isiksusena näidata väga erinevaid külgi. Koorijuht ja helilooja oli avalik isik, kes esines väarikalt ja autoriteetselt. Kõik teadsid,

et ta ei kannatanud lollusi. Perekonna seas oli ta hoopis teistmoodi: kerge jutuga, huumorikas, tolerantne. Algul, enne kui ta sai üle oma kartusest teha keelelisi vigu, võis ta olla läbikäimises rootslastega kaunis napsõnaline. (Lk. 158–159.)

„Ballaad“ tõestab, et hea heliloojaraamatu võib kirjutada inimene, kes ei ole ise muusik ega muusikateadlane. Eino Tubin on teeninud leiba ajakirjanikuna ja Rootsi kaitseministeeriumi ametnikuna. Muusikaharidust tal pole – küll aga vastuvõtlik meel muusikale, eriti oma isa muusikale, mida ta suurepäraselt tunneb. Tõsi, konkreetsete teoste iseloomustused usaldab ta enamasti teistele, tsiteerides Harri Kiisa, Vardo Rumesseni, Karl Leichterit, Herbert Connorit, Tobias Lundi jt. artikleid ja plaadiannotatsioone (Rootsi muusikateadlane Tobias Lund kirjutab Tubina teoste käsitletud raamatu 2011. aastal ilmunud rootsikeelsele esmaväljaandele);² eestikeelses versioonis on neist kasutatud vaid mõningaid. Kuna raamat peab silmas võimalikult laia lugejaskonda, on teoste käsitletud küllaltki napid ja üldtutvustava iseloomuga. Samal põhjusel on omal kohal ka raamatu lisad: valik helilooja mõtteavaldusi, teoste nimekiri, valik plaate, trükitud noote ja kirjandust. Asjatundjatele on küll teada eraldi väljaanded, kus nt. bibliograafilised loendid on oluliselt põhjalikumad, kuid „Balladi“ autori sooviks oli nähtavasti koondada ühtede kaante vahele kõik, mis suuremate eelteadmisteta lugejat Tubina elu ja loomingu maailma süvenemisel aidata võiks.

Ka Vardo Rumessenil oli plaan kirjutada Tubinast elulooraamat, kuid see jäi kahjuks teostamata. Küll jõudis ta kokku koguda ning välja anda enam-vähem kõik helilooja enda poolt kirjutatud ja räägitud: artiklid („Rändavate vete ääres“. 2003),³

¹ Eino Tubin 2000. *Teisal. Heliloojalapse lugu*. Tallinn: SE&JS.

² Eino Tubin, Tobias Lund 2011. *Eduard Tubin*. Kungl. Musikaliska Akademiens Skriftserie nr. 123, Stockholm: Atlantis.

³ Eduard Tubin 2003. *Rändavate vete ääres*. Koost. Vardo Rumessen, Eesti mõttelugu 49, Tartu: Ilmamaa.

kirjad (2006)⁴ ja nüüd siis vestlused. Viimased on raamatus jagatud kahte ossa: ajalehtedes ja ajakirjades ilmunud intervjuud (1935–1982) ning suulised raadiointervjuud ja lindistatud vestlused (1966–1982). Vestluste sisu, maht ja formaat ulatub seinast seinale. Mõnda eluseika (nt. Leningradi küllastamist 1940. aastal koos Nikolai Goldschmidt, Artur Uritamme, Eugen Kapi ja Tuudur Vettikuga) või mõne teose saamisloogu valgustatakse värvikalt ja põhjalikult, kuid leidub ka vestlusi, kus Tubin ütleb ajakirjaniku jutu sekka vaid mõne repiigi. Näiteks loos, mis ilmus Ameerika eestlaste ajalehes Vaba Eesti Sõna pärast tema kümnenda sümfoonia kuulsaid ettekandeid Bostonis 1981. aastal, piirdub Tubina-poolne „vestlus“ kolme sõnaga: „üliväga“, „väga“ ning „jaa“ (neist esimene oli vastus küsimusele, kuidas meeldis Bostoni sümfooniaorkestri mäng). (Lk. 142–143.)

Lugeja, kes loodab raamatust leida helilooja salajasi pihtimusi või ta teoste varjatud programmide lahtiseletusi, peab ilmselt pettuma. Tubina vestluste toon on valdavalt asjalik ja kirjeldav, ehki vahel võib see muutuda üsna emotsionaalseks või hoopis humoorikaks. Eri ajal ja erinevates olukordades väljendatud mõtted kõlavad tihti peale vasturääkivalt. Näiteks Rootsi eestlaste ajakirjale Kodukolle ütles Tubin 1946. aastal – ajal, mil tema uusi teoseid saatis märkimisväärne huvi ja edu:

Mina ei võtagi oma siinolekut just mitte päris pagulaspõlvana, ma pean väga lugu kontaktist teiste maade muusikaeluga ja nüüd on see mõnevõrra mul võimalik – pärast viis aastat sõjast ja muust tingitud „kotis istumist“. (Lk. 60.)

1950. aastate alguseks oli toonane optimism kadunud. Intervjuus Endel Kalamile (1953) ütleb ta oma Rootsi-elu kohta üsna kibestunult:

On raske ütelda, et oleksin siin rahul. Stockholmi muusikaelu käib oma rada ja seal sees pole välismaalasel kerge kohta leida. Siirduksin mujale, kuid ega see pole kerge, sest kas mujal on nii lahkeid peremehi, kelle juures saab „armuleiba“ süüa, on väga kahtlane. (Lk. 75.)

Raamat on varustatud koostaja detailsete kommentaaridega, kuid allikate publikatsioonilt oodanuks natuke põhjalikumat ülevaadet koostamispõhimõtete kohta, samuti trükkis avaldamata allikate praeguse asukoha andmeid. Saladuseks jäävad ka rootsikeelsete tekstide tõlkijate nimed.

Raamatu ulatuslikus eessõnas „Eduard Tubina kui Eesti rahvushelilooja saatusest“ oponeerib Rumessen Eino Tubinale, küll viimasele otsesõnu viitamata. „Ballaadi“ autori arvates on Eestis Tubina elu ja loomingut käsitletud liiga rahvusromantilises võtmes. Oma lugu alustab ta viitega omaaegsele Metsikust Läänest rääkivale filmile „Professionaalid“ („The Professionals“, 1966), tõmmates paralleeli Tubina kui helilooja kreedoga:

Professionaalina nägi end ka Eduard Tubin ise – nagu oma elukutset tundev ja kindlalt oma ideaale järgiv inimene, kes keeldub ennast alandamast ja isegi oma loomingule reklaami tegemast. (Lk. 11.)

Rumessen seevastu leiab, et „oleks vääri rääkida Tubinast kui ainult „professionaalist““ (lk. 27). Tema jaoks on määravam Tubina helitööde kunstilis-kujundlik maailm, mida ta resümeeerib järgmiselt:

Tegelikult võiks öelda, et Tubina muusika sisuks oli eesti rahva saatus koos kõigi rõõmude ja muredega, mis avaldub kõigis tema küpse perioodi teostes. (Lk. 28.)

Eino Tubin pooldab isa muusika rahvuslikust kuuluvusest ja tähendusest rääkides avatumat ja neutraalsemat lähenemist. Talle sümptatiseerib Herbert Connori 1978. aastal avaldatud artikli pealkiri „Eduard Tubin – eestlane, rootslane, kosmopoliit“⁵ ning ta ei näinud probleemi selles, et tema raamatu rootsikeelne esmaväljaanne ilmus Rootsi Kuningliku Muusikaakadeemia sarjas „Rootsi heliloojad“ (*Svenska tonsättare*) – asjaolu, mis Rumessenit väga ärritas.

Diskussiooni Tubina elu ja loomingu ümber võib ainult tervitada. Mõlemad ilmunud raamatud, sealhulgas neis leiduvad helilooja enda mõtteavaldused, pakuvad selleks rohkesti ainet.

⁴ Eduard Tubin 2006. *Kirjad I (1929–1961); Kirjad II (1962–1982)*. Koost. ja kommenteerinud Vardo Rumessen, Tallinn: Koolibri / Rahvusvaheline Eduard Tubina Ühing.

⁵ Herbert Connor 1978. Eduard Tubin – est, svensk, kosmopolit. – *Svensk Tidskrift för Musikforskning* 1, lk. 47–81. Eestikeelne tõlge avaldatud Rahvusvahelise Eduard Tubina Ühingu aastaraamatus nr. 8 (Tallinn: Rahvusvaheline Eduard Tubina Ühing, 2008).